

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори донишгоҳи давлатии тиҷорати
Тоҷикистон доктори илмҳои техникӣ,
профессор Назарзода Х.Х.
«25» август 2025

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон ба рисолаи диссертатсионии Махсумзода Нигина Давлат дар мавзӯи «Саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиӣётшиносӣ ва риёзӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.10.01 – Таърихи илм ва техника (илмҳои таърих).

Диссертатсияи Махсумзода Нигина Давлат дар мавзӯи «Саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиӣётшиносӣ ва риёзӣ» дар ҷаласаи васеи кафедраҳои андоз ва андозбандӣ ва математикаи олий ва фанҳои табиатшиносии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон иҷро шудааст.

Унвонҷӯ Махсумзода Нигина Давлат соли 1988 Университети давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленин (Донишгоҳи миллии Тоҷикистон)-ро дар зинаи мутахассис аз рӯйи ихтисоси забон ва адабиёти шарқ хатм намуда, ба ӯ касби филолог, муаллими забони арабӣ ва забону адабиёти тоҷик дода шудааст.

Унвонҷӯ Махсумзода Нигина Давлат соли 1999 Донишқадаи давлатию кооперативии тиҷорати Тоҷикистон дар зинаи мутахассис аз рӯйи ихтисоси баҳисобгирии бухгалтерӣ ва ташкили фаъолияти хоҷагӣ хатм намуда, ба ӯ касби бухгалтер – иқтисоддон дода шудааст.

Мавзӯи диссертатсияи мазкур таҳти унвони «Саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиӣётшиносӣ ва риёзӣ» дар ҷаласаи Шӯрои олимони Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон аз 25-уми майи соли 2023, таҳти №11 тасдиқ гардидааст.

Роҳбари илмӣ - Комилӣ Абдулҳай Шарифзод, доктори илми физика-математика, профессор, узви вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, таъйин гардид.

Аз муҳокимаи таҳқиқоти диссертатсионӣ хулосаи зерин бароварда шуд:

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқоти мазкур омӯзишу таҳлили афкори табиӣётшиносиву риёзии Муҳаммад Закариёи Розӣ, инчунин татбиқу инкишофи ақидаҳои илмии ӯ дар ҷараёни таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ (МТОК), муассисаҳои таҳсилоти миёнаи махсус (МТММ) ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ (МТМУ) мебошад, ки дар натиҷаи пажӯҳишоти диссертатсионӣ хонандагону донишҷӯёни кишвар натиҷабардорӣ кардан аҳамияти таърихӣ-илмӣ дорад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Дар робита бо мақсади асосии гузошташуда дар диссертатсия **вазифаҳои зерин ба миён гузошта шудаанд:**

- омӯзиши осори табиётшиносӣ риёзӣ ва фалсафии Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ;
- муайян намудани саҳм ва нақши Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ дар ташаккул ва инкишофи донишҳои риёзӣ ва табиӣ асрҳои миёнаи олами ислом;
- таҳлили осори Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ ва таъсири он дар осори донишмандони баъдинаи Шарқи исломӣ ва Аврупои лотинӣ;
- арзёбии осори Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ дар пажӯҳишоти Ибни Надим, Абурайҳони Берунӣ, Носири Хусрав, Абдурахмони Хозинӣ ва дигарон;
- асоснокгардонии таъсири осори Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ дар дастовардҳои илмӣ асрҳои миёна то асри XX;
- таҳияи тавсияҳо оид ба таҳлил ва омӯзиши осори Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ дар МТМУ ва МТОК-и Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Объекти таҳқиқоти илмӣ омӯзиш, таҳлил ва таҳқиқи осори ғанию камомӯхташудаи Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ ва муайян кардани вазъи илмҳои табиётшиносӣ риёзӣ дар асрҳои IX-X ва аҳамияти он дар таърихи илм иборат мебошад.

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ асарҳои илмӣ донишманди маъруфи асримиёнагии тоҷикӣ форс Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ (865-925), ки дар риштаи илмҳои физика, химия, астрономия, тиб, риёзӣ ва донишҳои гуманитарӣ эҷод намудааст, махсус меёбанд. Яъне предмети таҳқиқотро таҳаввул ва ташаккули масъалаҳои марбут ба саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиётшиносӣ риёзӣ ташкил медиҳанд.

Марҳила, макон ва давраи хронологии таҳқиқот. Таҳқиқоти мазкур асосан дар се марҳила анҷом дода шудааст.

Дар марҳилаи аввал (2011-2015) – интихоби тасдиқи мавзӯ ва ҷамъоварию шиносӣ бо осоре, ки роҷеъ ба омӯзиши мероси илмӣ Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ тааллуқ дорад, таҳия шудааст. Дар ин марҳила нашри мақолаҳо ва гузоришоти илмӣ оиди мавзӯ оғоз гардида, таълифу нашри чунин мақолаҳо ва маърузаҳо дар ҳар се марҳила идома ёфтааст.

Дар марҳилаи дуюм (2015-2018) – ба ғайр аз идомаи навиштани мақолаҳоро фишурдаҳои илмӣ, инчунин таснифи қисмати назариявӣ методии рисола мавриди баррасӣ қарор гирифта,

Дар марҳилаи сеюм (2018-2025) – нашри мақолаҳои илмӣ идома ёфта, навиштани рисола ва баррасии он дар ҷаласаи муштараки кафедраҳои математикаи олӣ ва фанҳои табиатшиносӣ ва андоз ва андозбандии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон амалӣ гардида, бо назардошти ислоҳу эродҳои мавҷуда ба ҳимоя пешниҳод гардидааст.

Пойгоҳи сарчашмашиносии таҳқиқот. Сарчашмаҳои омӯзиши мавзӯро метавон ба ду бахш тақсим кард:

1. Сарчашмаҳои асли ба забонҳои арабӣ, форсӣ-тоҷикӣ (бо алифбои арабиасос) ва тоҷикӣ (бо ҳатти кириллӣ);
2. Таҳқиқот бо забонҳои тоҷикӣ ва аврупоӣ (бештар ба забони русӣ).

Пойгоҳи асосии таҳқиқот. Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон» ҳамчун пойгоҳи асосии таҳқиқот ба ҳисоб меравад.

Навгони илмӣ таҳқиқот аз он иборатанд, ки дар натиҷаи омӯзиши ҳамачонибаи мероси ғании донишманди энциклопедист Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ навгони пажӯҳишотро мухтасаран ва мушаххасан чунин ифода кардан мумкин аст:

1. Ҷанбаҳои осору афкори табиӣтшиносӣ риёзии Абубакри Розӣ бо системаи муайяни илмӣ ва нақши он дар таърихи илм;
2. Нақши осори Абубакри Розӣ дар сармади илмҳои табиӣтшиносӣ, махсусан физика ва химия ва таъсири он дар осору афкори донишмандони баъдии асримиёнагии форс-тоҷик;
3. Муайян кардани мавқеи илмҳои табиӣтшиносӣ дар системаи илмию фалсафии Абубакри Розӣ ва дараҷаи омӯзишу зарурияти он дар замони инкишофи босуръати техникую технологӣ;
4. Аҳамияти омӯзиши осори табиӣтшиносӣ риёзии Абубакри Розӣ ва татбиқи он дар марҳилаҳои муайяни таърихи илм ва техника.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

- таҳаввул ва инкишофи таърихи илм ва техника дар осори энциклопедӣ ва рисолаҳои махсуси Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ дар кишвар ва хориҷи он, самаранокии истифодаи он ҷиҳати омӯзиши донишҳои табиӣтшиносӣ барои бунёди ҷомеаи нав дар ҷумҳурии манфиатовар мебошад;

- таърихи азхудкунии донишҳои табиӣтшиносӣ ва ҳамгироии он бо дигар соҳаҳои илм дар осори Абубакр Муҳаммад Закариёи Розӣ – ҷузъе аз таърихи илми тоҷик буда, барои омодакунии мутахассисони баландсатҳи ин соҳа дар ҷумҳурии мебошад;

- ҳангоми азхудкунии донишҳои риёзӣ табиӣтшиносӣ дар осори Абубакри Розӣ, саҳми мутахассисони соҳа дар ин самт босазо аст, ки арзёбӣ нишон дода тавоништану кадр кардани онҳо, инчунин ба ҷомеа расонида тавоништани ҳадафу қимати кори онҳо вазифаи муҳаққиқону пажӯҳишгарони таърихи илм ва техника дар рисолаи мазкур ҳадалимкон баррасӣ гардидааст;

- омӯзиш ва ташаккули рушди таърихи илм ва техника дар Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсули меҳнати муҳаққиқони соҳа ба шумор меравад;

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот. Диссертатсия дорои арзиши илмӣ-назариявӣ мебошад. Маводи тадқиқот, пешниҳод ва интишороти муаллиф метавонад ҳамчун манбаи омӯзишӣ дар соҳаи таърихи илм ва техника хизмат намоянд. Чунончи:

- натиҷаҳои таҳқиқотро ҳангоми навиштани корҳои бунёдии ҷамъбасти оид ба таърихи илмҳои табиӣтшиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва берун аз он ва ҳамчунин ҳангоми хондани курсҳои махсус дар донишқадаву донишгоҳҳои олии кишвар, хусусан дар факултет ва риштаҳои тахассусии табиӣтшиносӣ метавон истифода бурд;
- натиҷаи таҳқиқот метавонад дар шакли мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва дастурҳои тавсиявӣ барои магистрантону докторантони PhD ва донишҷӯёну унвонҷӯён, дар бораи навиштани рисолаҳои тахассусӣ хизмат кунад;
- натиҷаи кор инчунин барои омӯзгорони МТМУ МТММ ва МТОК-и кишвар манфиатовар буда метавонад;
- ниҳоят натиҷаи таҳқиқот, албатта ҳангоми навиштани монографияҳо ва маҷмуаҳои тахассусӣ барои муҳаққиқони соҳаи таърихи илм ва техника метавонад васеъ истифода бурда шавад.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ. Асоси методологии диссертатсияро принсипи таърихият, таҳлили илмии таърихи илм имконият медиҳад, ки далелҳои таърихӣ вобаста ҳамгироии донишҳои табиӣю риёзӣ дар робитаи якдигар баррасӣ гарданд. Ҳамзамон дар чараёни таҳқиқот методҳои гуногуни маърифат: таҳлил, шарҳ, татбиқ, муқоиса ва хулосабарорӣ истифода шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Аз рӯйи мазмун ва мундариҷаи худ диссертатсия ба ихтисоси 07.00.10.01-Таърихи илм ва техника (илмҳои таърих) мутобиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ. Дар натиҷаи таҳқиқоти мазкур муаллиф бори нахуст саҳми Абубакри Розиро дар як системаи муайяни илмӣ бо назардошти раддабандии донишҳои замонааш нишон додааст. Илова бар ин, саҳми шахсии диссертант дар он аст, ки ӯ омӯзиши осори илмии Абубакри Розӣ ва маҳаллаҳои таҳқиқи осори ӯро, чӣ дар асрҳои миёна ва чӣ дар замони муосир ба тафсил нишон додааст, ки барои муҳаққиқони ояндаи мероси илмии ин донишманди воломақом дастури муфиде хоҳад буд. Ҳамин тавр, муаллифи диссертатсия бори аввал саҳми Абубакри Розиро дар инкишофи илмҳои табиӣтшиносӣ ва риёзӣ дар як системаи муайян ба риштаи таҳлил қашида, мавқеи ӯро дар ташаккул ва инкишофи донишҳои риёзиву табиӣтшиносӣ нишон додааст.

Диссертатсия дар ҷаласаи муштаракӣ кафедраҳои математикаи олий ва фанҳои табиатшиносӣ ва андоз ва андозбандии Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон муҳокима гардида, ба ҳимояи кушод тавсия шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Аз 32 интишороти муаллиф мазмуни асосии диссертатсия дар 20 интишороти муаллиф, аз ҷумла 9 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки 2 мақола бидуни ҳаммуаллифӣ чоп шудааст ва 11 мақолаҳо дар маҷаллаҳои дигари илмӣ ва маводи конференсияҳои ҷумҳуриявӣ байналмилалӣ инъикос ёфтаанд.

Рисолаи диссертатсионии Махсумзода Нигина Давлат дар мавзӯи «Саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиӣётшиносӣ риёзӣ» дар таърихи 10 апрели соли 2025 дар ҷаласаи васеи муштаракӣ кафедраҳои андоз ва андозбандӣ ва математикаи олий ва фанҳои табиатшиносии Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон баррасӣ ва ба ҳимояи кушод тавсия гардида, чунин **қарор қабул карда шуд:**

1. Диссертатсияи унвонҷӯ Махсумзода Нигина Давлат дар мавзӯи «Саҳми Абубакри Розӣ дар инкишофи илмҳои табиӣётшиносӣ риёзӣ» ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ арзёбӣ мегардад.
2. Диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.10.01 –Таърихи илм ва техника (илмҳои таърих) ба Шурои диссертатсионии 6D.КОА-061 назди Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав пешниҳод карда шавад.

Хулоса, дар ҷаласаи васеи ғайринавбатии муштаракӣ кафедраҳои андоз ва андозбандӣ, математикаи олий ва фанҳои табиатшиносии Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон Протоколи № 8/1 аз 10 апрели соли 2025 қабул карда шудааст.

Иштирок доштанд: 20 нафар, аз ҷумла намоёндагони Шурои диссертатсионии 6B.КОА-061-и назди Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав доктори илмҳои физикаю математика, профессор Комиль А.Ш. ва доктори илмҳои таърих, профессор Қурбонов Б.Р.

Натиҷаи овоздихӣ: «тарафдор» - 20 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест.

Қарори № 8/1 аз 10.04.2025

Раиси ҷаласа, н.и.и., дотсент,

мудири кафедраи математикаи олий

ва фанҳои табиатшиносӣ:

Махмадализода Б.М.

Котиби ҷаласа н.и.п., дотсенти
кафедраи математикаи олий
ва фанҳои табиатшиносӣ:

Шарипов Н.З.

Декани факултети молия ва қарз,
н.и.и., дотсент:

Кабутзода Қ.М.

Мудири кафедраи андоз ва андозбандӣ,
н.и.и., дотсент:

Раҷабов К.Р.

Мудири кафедраи фанҳои гуманитарӣ,
н.и.с., дотсент:

Неъмонов Ҷ.М.

Имзоҳои Б.М. Маҳмадализода, Н.З. Шарипов, Қ.М. Кабутзода, К.Р. Раҷабов,
Ҷ.М. Неъмоновро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон

Пирзода Сирочиддин

Нишонӣ: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш. Душанбе, кӯч. Дехотӣ ½,

Тел.: +992 (37) 234 83 46, +992 (37) 234 85 46

E-mail: mail@ddtt.tj; tguk@mail.ru

<https://www.tguk.tj/>

